

Son Otuz Yıldır Çocuk Edebiyatı Alanında Çok Şey Değişti ve Gelişti

Fatih ERDOĞAN*

SÖYLEŞİ: Mustafa Ruhi ŞİRİN

● *Fatih Erdoğan'ın çocuk edebiyatıyla ilişkisi çocukluğuna kadar uzanıyor. Bu yönüyle uzatmalı bir çocuktur Fatih Erdoğan. Çocuk kitabı yazarlığı, çevirmenliği, çizerliği, editörlüğü, yayıncılığı, eleştirmenliği ve akademik çalışmalarınızla dile kolay, çocuk edebiyatına 35 yıl emek verdiniz. Genç yazarların önünü açtınız ve çizerler yanında, özellikle çocuk edebiyatı yayıncılarına öncülük ettiniz. Okul öncesi çocuklarına yönelik Okula Geç Kaldım! .. kitabınız şöyle başlıyor: Çocuktum ufacıktım/ Bir susayıp bir acıktım/ Dedim: Dede masal anlat/ Dedem dedi, sen anlat/ Ben anlattım, dedem güldü/ Bilmem dedem neden güldü... Ve 35 yıldır siz anlatıyorsunuz ve resimlediğiniz kitaplarla çocuklar gülüyor. Niçin önce erken çocukluk dönemi çocuklarına yöneldiğinizi dingleyelim sizden...*

Benim çocukluğumda, hatta gençliğimde okul öncesi çocuklara yönelik pek kitap yoktu. 1980 yılında Redhouse Yayınevine girdiğimde listelerindeki üç beş kitabın, hepsinin okul öncesine yönelik olduğunu gördüm. Daha sonra 1984'te 3 aylığına Münih'deki Uluslararası Çocuk ve Gençlik Kütüphanesinde çeşitli ülkelerin okul öncesi yayınlarını inceleme şansım oldu. Gördüm ki özellikle gelişmiş ülkelerde kitap okuma zevki bebeklikten başlıyor. Yazarlığım açısından ise hem yazmayı hem de çizmeyi seviyor olmam beni bu alanda ürün vermeye yöneltti. O yıllardan bugünlere gelinceye dek, ülkemizde okul öncesine yönelik kitap alanı çok gelişti.

● *Çocuk edebiyatı yazarlığınızda okul öncesi, çocuk ve ilk gençlik çağına yönelik üç boyuttan söz edebilirsiniz. Çocuk edebiyatınızın her aşamasında*

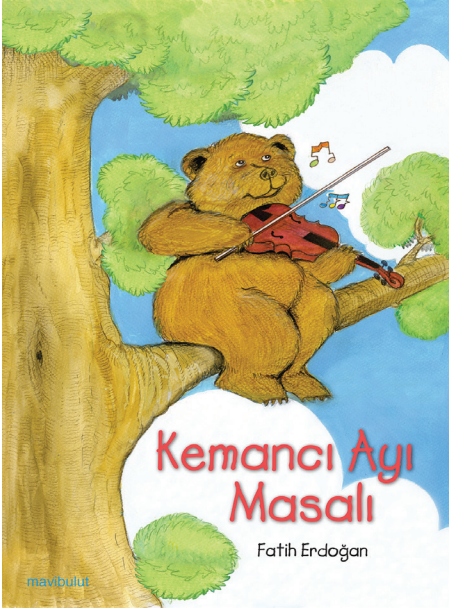
* Dr., çocuk kitapları yazarı ve çizeri, çevirmen, editör.

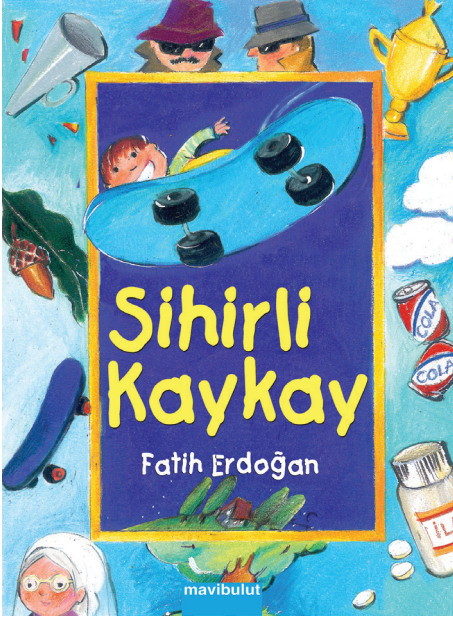
En önemli olanı çocuk kitapları editörlerinin sayıca ve nitelik olarak gelişmiş olmasıdır. Otuz yıl önce çocuk kitabı yayımlayan az sayıda yayınevinde ya hiç editör olmaz ya da emekli bir öğretmenden yardım alınır. Bu da çoğunlukla daha çok derslere yardımcı türden çocuk kitapları ya da sıradan Nasrettin Hoca veya Keloğlan kitapları ile yetinmemize yol açardı. Bugün çocuk kitabı yayımlayan çok sayıda yayınevi var, Çocuk kitabı resimleyen çok sayıda çizer var, çok sayıda yazarımız var. Akademisyenlerimiz var. Ve en önemlisi eğitilmiş, dil bilen, dış dünyaya açık editörlerimiz var. Editörlere vurgu yapmamın önemi burada. Editörler yayın hayatının süzgeçleridir.

fantastiğin ağırlıklı bir yeri oldu. “Sihirli Kaykay”la başlayan diziyle sihir-fantastik ağırlıklı yazıyorsunuz. Çocuk gerçekliği ve içerik açısından okul öncesi, çocuk ve ilk gençlik kitaplarınız arasında hangi benzerlikler ve farklar var?

Fantastik tür son yıllarda popüler olan özel bir tür. İlk akla gelen Tolkien’in kitapları çevresinde birçok yazarın binlerce ese-

ri bugün kitapçı raflarında. Benim kitaplarım bu türe girmiyor. “Sihirli Kaykay” ile başlayan “Sihirli” dizideki olağan dışlıklar ‘Fantastik’ terimini hak edecek şeyler değil. Bu kitaplar okuma mucizesini yeni keşfetmiş çocukların, bu keşiflerinin iyice tadına varmaları amacıyla yazıldı. Her kitapta; ikinci, üçüncü, dördüncü sınıflara gitmekte olan, kız veya erkek kahramanın gerçek hayatta yaşadığı bir sorun ele alınıyor. Kahraman bu sorunu kitap boyunca çözüyor. Kendi çözüyor. Ama tıpkı hayatta olduğu gibi, çevresindekilerden yardım alabiliyor. Annesinden, babasından, kardeşlerinden veya arkadaşlarından hatta bir meşe ağacının palamutundan. Kısacası kitaplar sihirli olsa da sorunlar gerçek, kahramanlar gerçek, çözümler gerçek. Bu yaş grubu benim en sevdiğim okur grubu. Çünkü yazdığım komikse gülüyorlar. Değilse gülmüyorlar. Heyecanlıysa heyecanlanıyorlar. Korkutucuysa korkuyorlar. Üzüntülüyseniz üzülmüyorlar. Bu duyguları uyandıramamışsanız, o duyguları yaşamıyorlar. Zaten kitaplarımı en çok okuyan ve okul davetlerinde en çok birlikte olduğum okur grubu da bu yaş grubu. Daha ileri yaş grubuna sadece tek bir kitap yazdım. Sonrası için biraz zaman gerekiyor.

● *Çocuk edebiyatında dozu ve tonu iyi ayarlanmış mizahın payı önemlidir. Çocuk edebiyatınızın sevilme nedenleri arasında mizahı yalın biçimde kullanmanızın olduğunu düşünüyorum. Dünya çocuk edebiyatında mizah-gülmece ilişkisini en iyi yansıtanlardan biri, sizin de severek okuduğunuz Gianni Rodari. Bizde ise ilk akla gelen isim Muzaffer İzgü.*

Sizce, çocuk edebiyatında mizahın payı ne kadar olmalı?

Dünya edebiyatından ikinci bir örnek de Roald Dahl. İki oğlum küçükken bu yazarın *Yaman Tilki*'sini okurken bir bölüm vardı. Adam kulağını kaşıyordu. Ve içinden pislikler ve sinek ölümleri çıkıyordu. Burasını okuduğumda oğullarım solukları kesilerek gülerdi. İlk bakışta biz yetişkinler için iğrenç bir şey. Ama aykırı, farklı, sıra dışı çocukların günlük hayatında olmayan bir şey. Steril ortamlarda büyütülmeye ve eğitilmeye çalışıldıklarını düşündüğümüz çocuklarımız ile bir araya getiremeyece-

ğimiz bir görüntü. Ama işte komik. Sanılanın aksine temizliği öğretmenin yolu bazen pislikten söz etmekten geçebiliyor. Bunu güldürerek yaparsanız, sadece mesajınızı vermiş olmuyorsunuz, hem mesajınızın kalıcı olmasını sağlıyorsunuz hem de kitapların eğlenceli olabileceğini gösteriyorsunuz. Kitaplarımda çoğunlukla gülme güdüsünü harekete geçirecek bir tarzım olmasının ilk nedeni benim de böyle yazmaktan hoşlanıyor olmam.

● *Çocuk edebiyatının yazar, çizer, yayıncı, okur bileşenleriyle yakından ilgilenmiş bir editör olarak Türk çocuk edebiyatındaki gelişmeleri nasıl değerlendiriyorsunuz? Yeni çocukların edebiyat ihtiyacı için yeterince hazırlığımız var mı?*

Son otuz yıldır çocuk edebiyatı alanında çok şey değişti ve gelişti. Ama bunların içinde en önemli olanı çocuk kitapları editörlerinin sayıca ve nitelik olarak gelişmiş olmasıdır. Otuz yıl önce çocuk kitabı yayımlayan az sayıda yayınevinde ya hiç editör olmaz ya da emekli bir öğretmenden yardım alınırdı. Bu da çoğunlukla daha çok derslere yardımcı türden çocuk kitapları ya da sıradan Nasrettin Hoca veya Keleğlan kitapları ile yetinmemize yol açardı. Bugün çocuk kitabı yayımlayan çok sayıda yayınevi var, çocuk kitabı resimleyen çok sayıda çizer var, çok sayıda yazarımız var. Akademisyenlerimiz var. Ve en önemlisi eğitilmiş, dil bilen, dış dünyaya açık editörlerimiz var. Editörlere vurgu yapmamın önemi şurada. Editörler yayın hayatının süzgeçleridir. Editörsüz süreçlerde rastgele seçimlerle yayımlanıp çocuklarımızın önüne gelen kitaplar artık bu süzgeçlerden geçmek zorunda... Bu da niteliğin yükselmesi anlamına geliyor.

Yeni çocukların ne okuyacağı veya okuyup okumayacağı, kitabın onların dünyasında nasıl bir yer tutacağı konusunun

cevabını ben bilmiyorum. Bugün dünyada bu cevabı bilen birinin de olduğunu sanmıyorum. Ama bütün dünyanın da bu cevabın peşinde olduğunu biliyorum. Kitabın yok olacağını söylemek için erken. Ama bugünkü çocuklardan kitapla bizim çocukluğumuzda kurduğumuz ilişkinin aynısını beklemek de doğru değil. Bugünkü çocukların yeni iletişim ortamları, sosyal medya, iletişim biçimlerini eleştirip durmayı da doğru bulmuyorum. Onların cep telefonunda yazdıkları kısaltmayla Türkçemizi bozdukları savını da gülünç buluyorum. Bugün artık edebiyatın gerçek mecrasında akma potansiyeli daha yüksek. O gerçek mecra ise bireyseldir. Bu da yeni çocukların bizden daha çok okuyacağını en sağlam gerekçesidir.

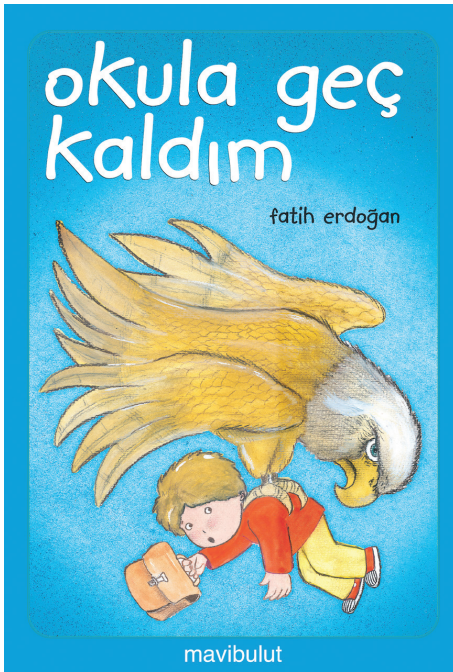
● *Medya toplumunda çocuk edebiyatındaki işlev değişimine yönelik tartışmalar bizde henüz yapılamadı. Çocuk edebiyatı yayıncılığımızın bu değişime*

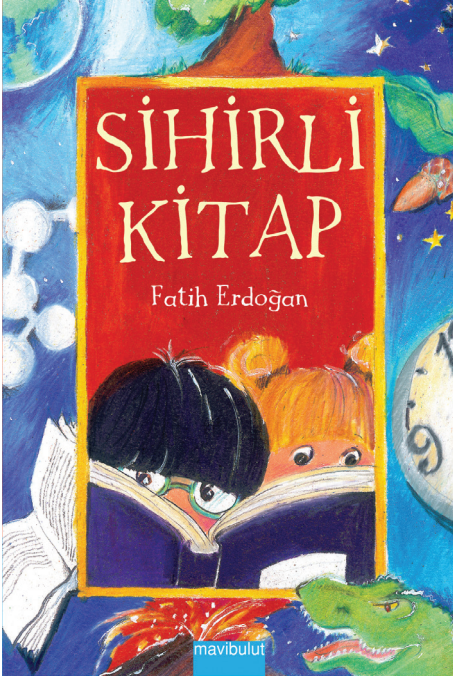
hazır olduğu da söylenemez. Size göre çocuk edebiyatındaki değişimin yönü içeriğe mi yapısal yönde mi olmaktadır?

Çocuk yayıncılığımızın (bu alanda kafa yoran tek tük birkaç kişiyi kastetmiyorum) henüz bu tartışmaya hazır olduğunu düşünmüyorum. Öteden beri bu alanda yayın yapan birkaç yayınevini saymazsak çocuk yayıncılığı gelip geçici bir heves. Kimi kendi alanındaki sıkışmadan kimi de ‘para çocukta’ yanılgısından bu alana girdi ama bu alanın belli bir nitelik ve düzey gerektirdiğini göremedi. Dolayısıyla şu anda nitelikli edebiyatın peşine düşmek yerine, yurt dışı fuarlarda çabuk para getirecek kitap dizilerinin peşine düştüler. Ne zaman ki yeni ve özgün yazar ve çizerlerimizle biz dış dünyaya iyi eserler sunmaya başlarız, işte o zaman bu tartışmaları da yapabilir hâle geliriz.

● *Kırmızıfare çocuklar için edebiyat dergisi ile çocuk edebiyatı dergiciliğinin öncülerindensiniz. Bir kuşağın edebiyatla büyümesinde Kırmızıfare’nin etkili olduğunu düşünüyorum. Çocuk edebiyatı kültürünün kökleşmesinde bu tür dergiler çok önemli. Mavikuş dergisinin yayını da kısa sürmüştü. Bugün itibarıyla Konya’da yayımlanmaya başlayan BeyazBulut adlı her yaştan çocuklara edebiyat dergisi dışında dergi yok. Çocuk edebiyatı kültürü bağlamında İyi Kitap’ı da hatırlamakta yarar var. Kırmızıfare’yi yayımlarken neleri amaçlamıştınız? Nasıl başladı, sürdü ve niçin ara verdiniz? Dergiyi yeniden yayımlamayı düşünüyor musunuz?*

Kırmızıfare’nin adı ‘çocuklar için edebiyat dergisi’. Bu anlamda evet ilk. Ama öncü demek ayıp olur, çünkü 1869’dan beri çocuklara süreli yayın çıkarmış bir ülkeyiz. Kırmızıfare’yi içinde

öyküler olan bir dergi olarak 1990 yılında çıkarmaya başlamış, önce 3 aylık sonra 2 aylık ve sonra da aylık dergi olarak 10 yıl sürdürmüştüm. Sonradan bir yıl kadar çıkarıp yine ara verdim. *Kırmızıfare* bir dergi olarak iyi karşılanmış ve takdir edilmiş bir dergi. Ancak ticari olarak, 10 yıl sürmüş olmasına rağmen, kendini ayakta tutacak bir güce erişemedi. En önemli işlevi şu oldu: Bu alanda yazan ancak kitaplaşmaya hazır olmayan birçok yazarın öyküleri bu dergide gün ışığına çıktı. Böyle bir dergiyi bugün çıkarmak mümkün müdür? diye sorsanız olumlu karşılık veremeyebilirim. Bugünkü çocukların bir süreli yayını nasıl karşılayacaklarını iyi düşünmek gerekir. Dolayısıyla yakın bir zamanda yeniden yayınlama projem yok.

● *İyi çocuk edebiyatının yolu iyi edebiyattan geçtiğini yıllardır söyleyip duruyoruz. 1980 sonrası dönemde çocuk gerçekliğini kavramış yazar ve çizerle-*

rin açtığı yolun genişleyerek uzaması gerekiyor. Buna karşılık en çok eksikliğinden şikayetçi olduğumuz alan ise çocuk edebiyatı eleştirisi. Çocuk edebiyatı bağlamında çok sayıda eleştiri yazısı yazmış biri olarak bizde çocuk ve ilk gençlik edebiyatı eleştirisi niçin gelişmemiştir? Nereden başlayarak köklü bir başlangıç yapabiliriz?

Çocuk edebiyatı alanında ürün verenler, bu alan henüz olgunluk dönemine erişmediği için son derece kendine güvensiz kişilerden oluşuyor. Kendine güvensizlik bırakın eleştirilmeyi biraz eksik övgüyü bile kaldıramamakla ortaya çıkan marazi bir durum yaratıyor. Çocuk yazarı, yazdığı metne yönelik bir eleştiriyi kişiliğine saldırı olarak algılıyor. Bizzat ben bir yarışma jürisinde kitabını desteklemediğim gerekçesiyle ‘seni yok edeceğim’ tehdidine maruz kalmış biriyim. Bu da sözünü ettiğim olgunlaşma aşamasına varıldığında tümüyle bitmese bile (ki bitmez, eleştirilmeyi kimse sevmez) makul bir seviyeye inecektir.

● *Son yıllarda çocuk edebiyatımızın yerelliği çerçevesinde görüşleri sürenler oldu. TEDA Projesi’nin desteğiyle 300’e yakın çocuk kitabına destek verildiğini biliyoruz. Çevrilen kitapların okunup okunmadığını bilmediğimiz gibi, bu kitaplar hakkında tanıtım ve eleştiri yazılarının yazılıp yazılmadığını da bilmiyoruz. Sence, çocuk edebiyatımız dünya çocuklarıyla buluşmaya ne kadar hazır durumda?*

Tek tük bazı örnekleri saymazsak, son yıllardaki gelişmelere rağmen, hâlâ çok hazır değiliz. TEDA Projesi iyi edebiyatın peşine düşmüş yabancı yayıncılara destek olmaktan çok, biraz kişisel ilişkiler üzerinden yürüyor gibi. Bu konuda daha gidilecek çok yolumuz var.

- **Türkiye’de bir diğer zayıf alan ise çocuk edebiyatı öğretimi. Çocuk edebiyatı öğretiminin amacı ve işlevi ne olmalı ya da olmamalıdır?**

30 yıl önce sadece bir üniversitede çocuk edebiyatı diye bir ders vardı. Bugün Çocuk Edebiyatı Fakültesi kurulma olasılığından söz ediliyor. Bu iyi bir gelişme. Çocuklara kitap sunmanın sadece eğitimle ilişkili algılandığı eski dönemden, çocuk kitabının ders dışındaki işlevini anlatabildiğimiz bir dönem içindeyiz. Bu alanda öğretimin yapılması çok önemli. Yetişkin okur yazarlığının alt yapısını çocuk okur yazarlığı oluşturuyor. İyi kitabın ne olduğundan çocuklar hangi yaşta hangi kitapların sunulacağına kadar birçok bilgi bu dersler aracılığıyla üniversite düzeyinde

doğru bir şekilde verilirse bunun olumlu karşılıkları çok zengin olur.

- **Türk Dili dergisi özel sayısı ile ilk kez çocuk ve ilk gençlik edebiyatında “kanon” tartışmasını başlatmayı amaçlıyoruz. Bildiğiniz gibi dünyada çocuk edebiyatı alanında ortak kabul görmüş kanonik kitaplar listesi yok. Her ülkenin çocuk yaş gruplarına göre belirlediği kitap listeleri var. Bizdeki “resmî kanon” ise 100 Temel Eser. “Çocuk edebiyatında kanon” konusu hangi düzlemde tartışılmalı?**

Çocuklara bireyler ya da kurumlar tarafından kitaplar veya kitap listeleri önerilmesinde bir sakınca yok. Bunu yazar örgütleri de yapabilir. Kütüphaneler de yapabilir. Çeşitli sivil toplum kuruluşları da yapabilir. Bunu yapamayacak tek mercinin devlet olduğu 100 Temel Eser uygulamasında ortaya çıktı. Birkaç şekilde ortaya çıktı:

- **Birincisi devlet sivililer (çocuk edebiyatı yazar-çizer ve akademisyenlerine) bir liste hazırlatıp sonra devletliğini yaptı ve bu liste yerine hâkim ideolojisinin kendi listesini oluşturdu.**

İkincisi, görüldü ki devletten gelen öyle bir liste tavsiye olmaktan çıktı ve öğretmenler üzerinden çocuklara bir dayatmaya dönüştü. Doğrusu ne olmalıdır? Sözü edilen ülkelerde çocukların büyüyene kadar genellikle okuyup geride bıraktıkları eserlerin listesi bu eserlerin kendi nitelikleri sayesinde doğal olarak oluşur. İşte bizde de zaman içinde iyi yazarlar iyi eserler yazdıkça böyle bir liste kendiliğinden oluşacaktır.